QUADERNETS DE VILAMAJOR

REVISTA NO PERIÒDICA DEL CENTRE D'ESTUDIS DE SANT PERE DE VILAMAJOR

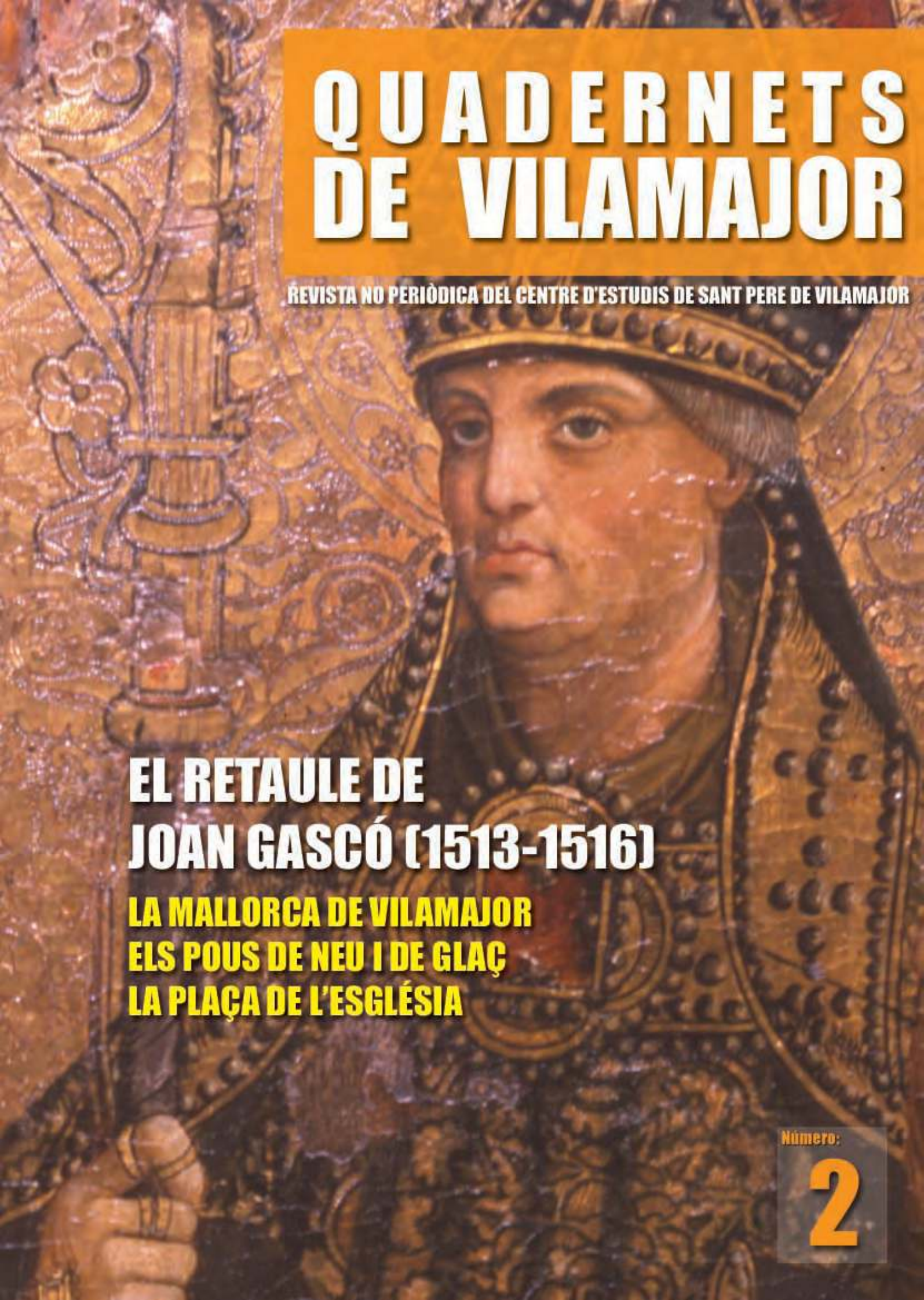

EL RETAULE DE JOAN GASCÓ (1513-1516)

LA MALLORCA DE VILAMAJOR
ELS POUS DE NEU I DE GLAÇ
LA PLAÇA DE L'ESGLÉSIA

Número:
2

Quadernets de vilamajor

Revista no periòdica de recerca i divulgació

CENTRE D'ESTUDIS DE SANT PERE DE VILAMAJOR
Organisme municipal depenent de l'Ajuntament de Sant Pere de Vilamajor.
Organisme associat a la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana
Institut Ramon Muntaner

President
Joan Bruguera i Gras
Alcalde de Sant Pere de Vilamajor

Coordinador
Higini Herrero i Baró

Consell del Centre
Higini Herrero i Baró
Mercè Jordà i Olives
Susanna Martori i Rodellas
Elena Muntan i Bordas
Teresa Sagrera i Bassa
Ferran Sarriá i Saracho

Correcció lingüística
Teresa Sagrera i Bassa

Disseny de la coberta
Pepe Rivero Ruiz i Higini Herrero Baró

Edita:
Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor
Carrer Nou, número 26 - Casa de la Vila
08458 - Sant Pere de Vilamajor
(Vallès Oriental)
ce@vilamajor.lamalla.net

L'edició d'aquest volum
Col·lecció "Quadernets de Vilamajor"
Número 2 – *El retaule de Joan Gascó*
Primera edició, juliol 2006
Tiratge de 300 exemplars

Imprimeix
Arts Gràfiques, sl - Granollers
Telèfon i fax: 938705893

Fotografia de la coberta
Retaule de Joan Gascó (SPV), 2005
per Arxiu de l'Arquebisbat de Barcelona

Agraïm la col·laboració
Ajuntament de Sant Pere de Vilamajor
Arxiu de l'Arquebisbat de Barcelona
Universitat Politècnica de Catalunya
Associació Cultural Va d Bot!
Josep Maria Garcia i Burdoy

La opinió i els continguts dels articles signats corresponen únicament a la dels seus autors. S'autoritza la reproducció de tots els articles sempre que s'en citi la procedència.

Editorial

Si volem protegir el nostre patrimoni social, cultural, etnològic, natural, arquitectònic, artístic... cal que el valorem com es mereix. I, per fer-ho, un requisit essencial i imprescindible és conèixer-lo. Aquest és l'objectiu de la revista.

Des de l'aparició del primer volum, el Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor ha continuat treballant per poder difondre en aquesta segona entrega una sèrie de temàtiques poc conegudes encara.

Trobareu l'oblidada Mallorca de Vilamajor, la part del retaule de l'església de Sant Pere de Vilamajor que es va salvar de la crema durant la Guerra Civil, els antics pous de glaç i de gel dels cims de Vilamajor, l'antiga plaça gòtico-medieval del castell comtal, els rectors dels segles xiii i xiv o l'escola anterior al 1975.

Esperem que aquest petit gra de sorra contribueixi a difondre aquesta part de Vilamajor que entre tots hem de defensar.

Joan Bruguera i Gras, *president*
Higini Herrero i Baró, *coordinador*

SUMARI q2

FOTOGRAFIA DE LA PORTADA:
El retaule de Joan Gascó (1513-1516) de l'església de Sant Pere de Vilamajor avui conservat al Museu de l'Arquebisbat de Barcelona.

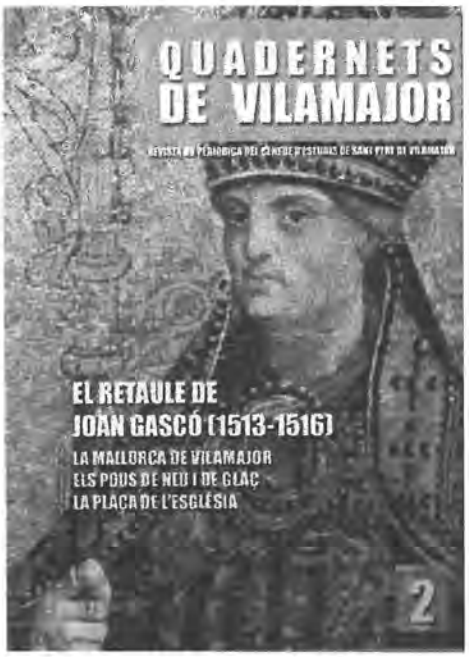

En el segon número de la revista Quadernets de Vilamajor trobareu:

Presentació

[02] *El president i el coordinador del Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor, us presenten aquest nou volum.*

Un nou projecte: l'escola

[04-05] *La Susanna Martori i Rodellas ens presenta un nou projecte del Centre d'Estudis: una monografia de l'escola a Vilamajor centrat en el període anterior a 1975.*

La Mallorca de Vilamajor

[06-11] *Després de la conquesta de l'illa de Mallorca, el rei Jaume I, va repartir les terres entre qui hi havia participat, inclosa la universitat de Vilamajor. Quantes terres va donar el rei a Vilamajor? On és la Mallorca de Vilamajor? La Mercè Jordà ens obre els ulls a una part de la història de Sant Pere de Vilamajor encara per estudiar.*

Els pous de gel i de glaç

[12-13] *Les neveres van propiciar la ràpida desaparició de la indústria del gel a les nostres muntanyes. Però tot va desaparèixer? Ferran Sarrià ens desvela el dubte.*

Els rectors de Sant Pere

[14-17] *Coneixerem els rectors de l'església de Sant Pere de Vilamajor durant els segles XIII i XIV i efemèrides durant hi exercien.*

El retaule de Joan Gascó

[18-25] *El 20 de juliol de 1936, a l'inici de la Guerra Civil, es va cremar l'església de Sant Pere i el retaule del segle XV, obra de Joan Gascó. Però aquella nit, el foc s'ho va endur tot? No! Una part, que era a Barcelona es va salvar de la crema. En Josep Maria Garcia ens mostra el que es va salvar.*

La plaça de l'església

[26-29] *Higini Herrero i Baró ens mostra com la plaça de l'església va perdre la seva imatge gòtico-medieval per transformar-se en l'actual.*

El Centre d'Estudis prepara una monografia de l'escola

Text: Susanna Martori i Rodellas*

Traient la pols als àlbums de fotografies antics, ens pot aparèixer una fotografia que ens fa pensar. Nosaltres, o fins i tot, els nostres pares o avis quan anaven a l'escola envoltats dels seus companys. Fent memòria recordem alguns noms, però no tots.

El Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor vol recuperar aquesta petita història del nostre poble. Estem recuperant fotografies antigues, resseguint les actes de les Juntes d'Instrucció Pública i preguntant a veïns i veïnes de Sant Pere de Vilamajor si recorden les persones que apareixen en aquestes fotografies.

L'objectiu és deixar-ne constància escrita perquè no es torni a oblidar. Per això, un dels propers volums de la col·lecció "Quaderns de Vilamajor" volem que sigui: "l'escola a Sant Pere de Vilamajor". L'àmbit de la recerca abarca des que trobem informació de l'escola fins a l'any 1975.

Consultant l'Arxiu municipal on hi ha un llibre d'actes de "La Junta de Instrucción Publica" hem pogut esbrinar el nom dels mestres del nostre poble. Les actes són del període 1902 fins el 1944, de vegades, però, hi ha un salt d'anys d'una acta a l'altra i no podem saber si es que hi continuava el mateix mestre o bé es van descuidar d'escriure l'acta... Per això ens cal també la teva ajuda.

Tens fotografies antigues de l'escola? Ens podries ajudar a completar la llista de mestres que tenim? A qualsevol persona que pugui ajudar-nos li estarem molt agraïts. No deixem que es perdi la nostra història, reconstruïm-la a través de la memòria col·lectiva.

Per ajudar-nos a la realització del llibre, podeu fer-nos arribar les vostres anècdotes, noms de professors, algun document... No espereu a veure el llibre publicat perquè seria una llàstima que és publiqués sense les vostres dades -que ara desconeixem-.■

(*) Susanna Martori i Rodellas, llicenciada en econòmiques i dret, és membre del Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor i regidora de l'Ajuntament

FOTOGRAFIA: El solar on hi havia l'antiga escola de nens vista des del campanar

Ens podeu trobar a:

- per correu electrònic:
  ce@vilamajor.lamalla.net
- per carta:
  Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor
  C/ Nou, 26 de Sant Pere de Vilamajor
- Per telèfon:
  938450008 horari: de dilluns a divendres de 9h a 14h

MESTRES
DE L'ESCOLA NACIONAL DE NENS

DON COSME BOSOMS TORT.- 22 de febrer 1903- 14 d'octubre de 1903.

REVERENDO SEÑOR DON LORENZO NAUS ARMADANS supleix a l'anterior fins el 7 de novembre de 1903.

DON FRANCISCO FIGUEROA FERNÁNDEZ mestre interí des de 30 d'octubre de 1903 fins l'1 d'agost de 1904.

DON PEDRO CAMARASA CORTÉS en propietat des de 6 de juliol de 1904 fins 1 de desembre de 1905.

DON JUAN RODÁ mestre interí des de 1 de desembre de 1905 fins l'1 de maig de 1908.

DON FRANCISCO LLOP SARDA mestre interí des del 24 de març de 1908 fins l'1 d'agost de 1908.

DON JUAN CAMPS FAGEDA mestre en propietat des de 4 de juliol de 1908 fins el 23 de setembre de 1909.

DON FRANCISCO SANANDRÉS mestre interí amb data del 21 de setembre de 1909 (segons el llibre d'actes) hi és durant el 1910 però hi ha un salt ja que el 26 de novembre de 1911 s'aproven els pressupostos per a l'any 1912 a un mestre que no consta en cap acta el seu nomenament.

DON JOSÉ LEÓN CIBERA , hi ha informació seva al llibre d'actes fins el 18 de març de 1915.

DON JUAN ARTOLÁ ACARÍN mestre interí des del 5 de març de 1917.

DON JOSÉ PERICOT LLORENSI mestre en propietat des del 19 de juliol de 1917.

La propera acta es del 23 de novembre de 1923 sis anys després. És de suposar que en aquest període no es van aixecar actes i no en sabem res.

DON SALVADOR BURGUÉS ABELLA mestre interí amb data de 29 de gener de 1924.

DON LUÍS GRATACÓS MUTONS mestre en propietat des del 24 de maig de 1924.

DON RAMÓN CAPELL BORBALDA mestre interí des de 28 de novembre de 1931.

DON RAMÓN ILLAS GRATACÓS mestre en propietat des d' 25 d'agost de 1933.

En el llibre d'actes de la Junta Local no apareix cap més mestre

MESTRES
DE L'ESCOLA NACIONAL DE NENES

DOÑA MARÍA MANAGAL segons l'acta de 22 de febrer de 1903 li aproven favorablement els pressupostos de 1903.

DOÑA MERCEDES CLOPES MASJUAN se l'anomena mestra interina provisional amb data 14 d'octubre de 1903.

DOÑA ROSA BORBONES mestra interina des de 6 de novembre de 1903.

DOÑA MARÍA de los DOLORES MILL FARRÉ se l'anomena mestra en propietat amb data 31 d'agost de 1904.

DOÑA JUANA CIVIL BAROY mestra interina amb data 20 de febrer de 1906.

DOÑA MARÍA MARIMÓN FERRER mestra en propietat des de 6 de novembre de 1906.

DOÑA MARÍA GILI però no consta el seu nomenament però el novembre de 1911 hi era.

DOÑA TÁRSILA PEREZ CAUDAL des de l'1 de maig de 1917, el 23 de novembre de 1923 encara hi era.

DOÑA TERESA FERNANDEZ GARCIA es mestra interina segons l'acta de l'1 d'octubre de 1928.

DOÑA VICENTA PUIG RIERA mestre en propietat segons l'acta de l'1 de maig de 1929.

DOÑA MANUELA SORRIBAS és mestra interina segons l'acta de 20 de juny de 1933.

DOÑA ELVIRA CASTERLENAS RICART mestra en propietat des del 10 de setembre de 1934.

Ja no consten més noms a les actes de la Junta local d'ensenyament

La Mallorca de Vilamajor

El rei Jaume I va repartir l'illa entre els qui havien participat en la conquesta; inclosa la universitat de Vilamajor

Text: Mercè Jordà i Olives*
Fotografies: Va de Bot**
Dibuix illa: Higini Herrero i Baró***

El Centre d'Estudis Local de Sant Pere de Vilamajor té com objectiu, tal com consta en l'article 3 del seu reglament intern, entre d'altres, "preservar i deixar constància escrita de la història, l'economia, les tradicions del nostre entorn i de qualsevol altre tema cultural que sigui d'interès pel municipi". I és que un poble que no coneix, que oblida o que gira l'esquena al seu passat, a la seva història, és un poble abocat al fracàs, abocat a l'oblit, perquè la història ens explica el per què del present i ens ensenya a construir el futur.

Tot i això, malauradament, molts pobles no coneixen, no coneixem, prou bé el seu passat, el nostre passat. No pas per desídia, ben cert, sinó perquè en la construcció de la Història, fins fa pocs anys, eren les grans línies de la Història les que es tenien en compte, les que s'investigaven, oblidant sovint que la Història dels Pobles, així en majúscula, és a dir, la història dels grans conjunts nacionals/ estatals, és la suma de la Història dels pobles, en minúscula, és a dir, la història de les petites entitats, dels petits nuclis.

Per sort, de mica en mica, la preocupació pels estudis d'història que es defineixen com a història local, ha anat prenent importància i es van il·luminant aspectes que no es coneixien o no es coneixen prou bé.

Avui, des del Centre d'Estudis, pretenem enfocar, o millor dit, cridar l'atenció, sobre un fet poc o gens conegut de la Història del nostre poble.

Vilamajor i la Corona Catalana

La tradició constata les relacions entre Vilamajor i el casal de Barcelona durant la baixa edat mitjana, a partir de l'existència d'una residència reial situada en els terrenys que envolten els que ara ocupa l'església parroquial i que ha marcat extraordinàriament la topografia del terreny com s'adverteix des d'una visió aèria que mostra la delimitació del recinte emmurallat.

Una residència de la qual avui ens quedarien com a testimonis aquest traçat de la muralla, la Torre Roja -l'actual campanar, que la tradició contempla com la torre de l'homenatge de la residència reial-, i els carreus de la mateixa residència utilitzats per a la construcció de l'actual església, consagrada el 1610; molts d'aquests carreus, utilitzats, també, per a la construcció d'algunes masies del terme, fet aquest, el de la reutilització de materials, molt habitual al llarg de la Història com constata tot sovint l'Arqueologia.

La importància d'aquesta residència ens ve demostrada, també, per l'existència documentada d'una desviació del camí ral a França, que passa pel fons de la depressió prelitoral, el camí natural de comunicació amb la resta d'Europa i que segueixen avui les principals vies de comunicació: el tren, la carretera i l'autopista. Aquesta desviació s'iniciaria a Cardedeu, un ramal es decantaria cap a Sant Pere de Vilamajor, probablement a l'alçada, aproximadament, de l'actual Sant Antoni de Vilamajor, llavors un raval, i, des d'allí, seguiria cap a Palautordera i Sant

Celoni per, en aquest punt, unir-se, novament, al camí ral.

Residència prou important, d'altra banda, perquè, segons diu la tradició, que ara no entrarem a discutir, -en aquests mateixos Quadernets de Vilamajor, en trobareu alguna notícia (nº 1)- la reina Peronel·la infantés a Vilamajor (les cròniques diuen "apud Barcinonem", és a dir prop de Barcelona) l'infant Ramon Berenguer que anys a venir la succeiria al regne d'Aragó i succeiria al seu pare, Ramon Berenguer IV, al comtat de Barcelona, d'acord amb els termes del testament sacramental que aquest comte va atorgar en el moment de la seva mort.

Homes de Vilamajor acompanyaren a Jaume I a la conquesta de Mallorca

L'infant Ramon Berenguer seria així el primer comte-rei efectiu de la Corona Catalano-Aragonesa i prendria com a nom de regnat, no el tradicional Ramon del casal comtal de Barcelona, sinó l'Alfons aragonès. Seria doncs Alfons el Cast, II d'Aragó i I de Catalunya.

Les relacions amb el casal de Barcelona és van mantenir i anys després trobem els homes de Vilamajor acompanyant Jaume I a la conquesta de Mallorca.

Per què aquesta conquesta? Per què hi participen els homes de Vilamajor? Per intentar donar una resposta a aquest interrogant cal que viatgem alguns segles enrera. Al segle VII, al territori que avui denominem Pròxim Orient, neix una altra manera de concebre i establir les relacions entre l'home i Déu que, com el cristianisme i el judaisme, enfonsa les seves arrels dins la Bíblia. Al segle VII neix, doncs, la tercera religió del Llibre, l'islamisme, de la qual Mahoma n'és el profeta.

Com el cristianisme segles abans, l'islamisme s'expandeix molt ràpidament, més ràpidament aconsegueix bastir un imperi impressionant en el territori del Pròxim Orient, des d'Aràbia fins a Pèrsia, i des d'allí la seva capacitat expansiva el porta a conquerir i ocupar tot el nord d'Àfrica i, el 711, saltar al continent europeu per Gibraltar.

Tant li fa que el salt el fessin cridats pels nobles visigots per ajudar-los en les seves lluites internes amb els seus reis, com si el van fer a conseqüència del seu propi impuls expansiu. El 711 es van enfrontar amb les hosts del darrer rei visigot, i el van vèncer a la riba del riu Guadalete.

I seguint aquell impuls expansiu, molt ràpidament es van estendre per tota la Península Ibèrica, arraconant els cristians a l'estreta cornisa cantàbrica i a algunes valls dels Pirineus, i, seguint l'impuls, es van vessar sobre el territori dels Francs. Fins aquí. Van ser derrotats a Poitiers el 732 i empesos de nou cap el vessant sud del Pirineus on van fundar al-Andalus, primer depenent del califat de Damasc i finalment convertit en un califat independent, el de Còrdova. I des d'allí l'Islam va senyorejar la Península Ibèrica fins el 1492.

Els sarraïns assentats a les illes constituïen un perill real i convidaven als monarques cristians a posar-hi fi

Els francs, però, quan van derrotar els musulmans, van crear un glacis defensiu a cavall dels Pirineus; van crear el que ells definien com a marca, la Marca Hispànica, bressol de Catalunya.

Quan el califat de Còrdova es va trencar, va donar peu a l'aparició de nombrosos regnes locals, els Taifes, i aquesta fragmentació de l'Islam va permetre que des dels regnes cristians del nord de la península i des de la Marca Hispànica s'avancés en el procés de reconquesta i repoblació, i que en la paulatina fusió dels diferents regnes cristians, s'arribés a un acord de repartiment del territori peninsular entre els dos grans regnes

finalment resultants, Castella-Lleó i la corona catalano-aragonesa.

L'expansió inicial no es va limitar a territoris continentals, africans o europeus; va abastar també les illes, entre elles les Balears i les Pitiüses, on encara la toponímia recorda aquesta presència. I tant la seva presència com la seva fragmentació va originar un fet important i endèmic durant segles a la Mediterrània, la pirateria i el cors, que, estorbant el comerç i constituint una amenaça contínua sobre els regnes europeus, va obligar a aquests regnes a endegar una sèrie d'operacions contra els pirates berberiscs, contra la pirateria sarraïna, que, de fet, no va finalitzar fins que, al segle XIX, les potències europees no es van abocar, al seu torn, sobre els territoris del nord d'Àfrica per colonitzar-los.

I a la Baixa Edat Mitjana, els sarraïns assentats a les illes constituïen un perill real i convidaven als monarques cristians a posar-hi fi.

En els inicis del segle XIII la Corona d'Aragó ha d'afrontar i resoldre un seguit de problemes interns abans de poder orientar les seves forces a posar fi al perill sarraí.

La mort de Pere I (Pere II) a Muret el 1213 deixa el regne catalano-aragonés en una situació prou compromesa. A banda de les moltes dificultats internes, deixa un hereu menor d'edat. La regència recau en el Papat, dirigit en aquell moment per Innocenci III, senyor feudal d'Aragó i Catalunya, que encarrega el govern efectiu dels regnes al legat Pere de Benavente. Una de les primeres mesures que pren el legat és establir una treva de deu anys amb els sarraïns amb la voluntat de cercar la pau exterior de manera que es pugui dedicar amb certa tranquil·litat a recomposar la situació interior, com realment fa, tot i que no ho resol definitivament.

Alguns anys després, quan Jaume I assumeix el poder efectiu, torna a obrir la lluita contra els sarraïns aprofitant la fragmentació de l'imperi almohade i la independència respecte d'aquest poder, del regne de València, amb l'objectiu indirecte d'afavorir la seva autoritat i pacificar la noblesa oferint una sortida a la seva bel·licositat.

Per tant, el replegament de l'imperi almohade a la península i a la Mediterrània occidental i la necessitat d'imposar l'ordre a Catalunya i a Aragó i acabar amb les revoltes de la noblesa són alguns dels motius reals dels projectes de conquesta de les Balears i del País Valencià.

A la conquesta de Mallorca, doncs, es va llençar el rei amb l'ajut dels seus nobles i dels ciutadans (també Vilamajor)

Van veure recompensada la seva participació amb la concessió de terres a Mallorca.

Pel que fa a les Illes Balears, el motiu de l'enfrontament fou un incident rutinari de corsarisme, no pas més greu que d'altres d'anteriors: la captura de dos vaixells barcelonins per part de l'esquadra balear (acció que, al seu torn, responia a la captura d'una nau mallorquina per part de dos vaixells tarragonins). Però la motivació moral, cal situar-la en l'esperit de croada, vigent encara el segle XIII, que identificava els sarraïns amb els principals enemics del cristianisme i per tant justificava qualsevol acció militar.

A més, en aquest moment, finals del segle XII i primer terç del segle XIII, el món urbà havia assolit una importància comparable al de la cavalleria, i les ciutats, l'àmbit de la burgesia, havien viscut un període de dificultats a causa de les successives devaluacions monetàries practicades per Pere el Catòlic, que dificultaven el comerç, i a causa de les constants rebel·lies de la noblesa.

Per això, les ciutats, durant la minoria d'edat de Jaume I, van jugar un paper important al costat

de l'Església en la tasca de pacificació i van aprofitar també aquesta minoria per obligar al monarca a mantenir inalterable la moneda, fet que va permetre reabsorbir la crisi i va possibilitar que l'economia catalana conegués una nova fase d'expansió sobre la base del comerç marítim, amb l'ajuda de les disposicions reials que, per estimular la construcció naval, va obligar que el transport entre Catalunya i el nord d'Àfrica i l'Orient es realitzés en vaixells barcelonins.

I per això la ciutat de Barcelona va col·laborar àmpliament en la conquesta balear.

Per tant, el creixement i la importància del comerç barceloní, el creixement de les ciutats costaneres com Tarragona, i la necessitat d'acontentar i apaivagar els nobles catalano-aragonesos, va impulsar, també, al rei En Jaume a organitzar la seva croada contra l'Islam.

L'expedició va salpar el 5 de setembre de 1229 dels ports de Salou, Tarragona i Cambrils.

Aquests són, per tant, els motius de la conquesta. La seguretat del comerç i la recerca de glòria i territoris. A la conquesta de Mallorca, doncs, es va llençar el rei En Jaume amb l'ajut i la col·laboració dels seus nobles... i dels ciutadans de, entre d'altres poblacions, Vilamajor, que van veure recompensada la seva ajuda i participació igual que la van veure recompensada els nobles i els templers: amb la concessió de terres a Mallorca.

Els preparatius s'inicien a finals del 1228, amb motiu de la reunió de Corts de Barcelona, on el rei, alguns magnats, alguns prelats, i alguns representants de les ciutats es comprometen a aportar recursos per l'empresa, i on s'arriba a l'acord de repartir les terres conquerides entre els conqueridors. Aragó es va mantenir voluntàriament al marge de l'expedició tret d'alguns nobles obligats pel vincle feudal.

L'expedició marxà a bord de vaixells catalans, la majoria construïts a les drassanes de Barcelona.

L'expedició, integrada per uns 150 vaixells, 800 genets i uns milers d'infants, va salpar dels ports de Salou, Tarragona i Cambrils, el 5 de setembre de 1229. Ni la travessia ni el desembarcament van ser obstaculitzats per la flota dels sarraïns, que d'altra banda no van rebre ajut des del nord d'Àfrica ni des d'altres regnes sarraïns peninsulars.

Un cop a l'illa la força expedicionària, després de diferents enfrontaments, va assetjar Ciutat de Mallorca, Medina Mayurqa, que va caure el 31 de desembre de 1229.

La presència catalana es va anar estenent com taca d'oli per tota l'illa, primer a Es Pla i finalment a la zona muntanyosa, que presentava més dificultats, de manera que a la primavera del 1232, tota l'illa estava en mans dels catalans.

Recordem que el repartiment de l'illa s'havia pactat abans de la conquesta a les corts de Barcelona de 1228, a partir de les aportacions militars i financeres a la campanya. Per procedir al repartiment, es va dividir el recinte urbà i les contrades de l'illa en dues parts:

- medietas regis -*la meitat del rei*-

- medietas magnattum -la meitat dels magnats.

De les 817 finques que pertocaven a Jaume I, en conferí unes 300 -unes 23.400 Ha.- als templers, a alguns membres de l'aristocràcia catalana i a les viles i ciutats que més havien contribuït a l'empresa: Barcelona, Tarragona, Marsella, Lleida, Girona, Besalú, Vilafranca, Montblanc, Cervera, Prades, Caldes, Piera, Tàrrega, Vilamajor i Argelès.

Sembla que aquest repartiment es feu amb una clara visió econòmica: molts concessionaris reberen terres al Pla i a la Serra en vista a la producció de cereals i pastures d'hivern en una zona, i d'oliveres i pastures d'estiu a l'altra

PERÒ QUINES TERRES VAN SER ATORGADES A VILAMAJOR, QUÈ EREN I ON EREN?

La consulta del Còdex del Llibre del Repartiment de Mallorca dóna finalment notícia de les terres atorgades per Jaume I als homes de Vilamajor.

El llibre diu textualment en el foli 30 rv:

Convenc se als
homes de Bar-
celona, viii cens,
lxxvii cavaleries
emiya.
Girona e Besaulon
xxxv e mig.
Vilafranca, lii e iiii.
Caldes, G. Farre, xxx.ix.
Alpiera,xxii.
Vila Maior xxviii.

QUÈ EREN, ON EREN I QUINA EXTENSIÓ TENIEN?

Una cavalleria és un feu concedit per un senyor al seu cavaller. En el cas de Mallorca, eren, a més, divisions territorials capaces de mantenir una cavalleria, una muntura, que podés participar en el combat.

Les vint-i-vuit cavalleries concedides a Vilamajor formaven part del conjunt de cavalleries atorgades, com he dit, de la part del rei a les universitats i ciutats. Vilamajor llavors era una universitat, és a dir, l'agrupació de tots els membres que formaven la comunitat que adquiria una personalitat jurídica, fet que els permetia expressar la seva voluntat, tenir béns i contraure deutes, sense que aquests afectessin als membres que les formaven. El conjunt de cavalleries atorgades a les universitats constituïen una cinquena part de les cavalleries de la part reial i sembla que estaven situades als termes reials de Ciutat, d'Inca, de Pollença, de Sineu-Petra, d'Artà, de Montuïri i de les Muntanyes.

QUÈ VA PASSAR AMB ELLES?

La colonització catalana de Mallorca es feu a partir de contractes d'emfiteusi, és a dir, per mitjà d'un contracte segons el qual el propietari que tenia el domini directe d'una possessió, el senyor eminent, cedia perpètuament la possessió o domini útil d'una explotació a un emfiteuta a canvi d'un cens que aquest i els seus successors li havien de lliurar. L'emfiteuta, al seu torn, podia transmetre, alienar o sotsestablir la terra. Això portà a una extrema parcel·lació de les propietats que pot dificultar molt el seguiment de les transmissions. Però també podia passar que el propietari eminent, per raons diverses, revertís la propietat al rei. Com podem veure un altre camí a seguir.

* * *

En tot cas, la documentació, si encara existeix, pot ser que estigui dipositada a l'Arxiu de la Corona d'Aragó i seria lògic que estigués a la secció Batllia general, i a l'Arxiu del Regne de Mallorca, que preserva una documentació riquíssima i encara no plenament estudiada. Queda, per tant, un llarg camí a recórrer, abans d'establir definitivament quines, on i a qui van ser adjudicades les terres que el rei En Jaume va concedir als ciutadans de Vilamajor que el van ajudar en la conquesta de Mallorca. ■

(*) Mercè Jordà i Olives, doctora en història, és membre del Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor i degana de la facultat de lletres de la Universitat Rovira i Virgili.

(**) L'associació Cultural Va de Bot va col·laborar amb el CESPV en l'organització dels actes de la III Setmana del Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor.

(***) Higini Herrero i Baró, coordinador del Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor.

Bibliografia

BOLÓS, Jordi, *Diccionari de la Catalunya medieval (segles VI - XV)*, Barcelona, edicions 62, 2000, col. El Cangur
CABESTANY I FORT, Joan, *Jaume I, 1208-1276. Esbós d'una biografia*, Barcelona, Ajuntament, 1976.
SALRACH, Josep M., *Història dels Països Catalans. Dels orígens a 1714*, Barcelona, EDHASA, 1982, vol. I
SCHRAMM, Percy E., *Els primers comtes-reis*, Barcelona, Editorial Vicens Vives, 1963, col. Biografies catalanes.
SOTO I COMPANY, Ricard, *Còdex Català del Llibre del Repartiment de Mallorca*, a cura de..., Conselleria d'Educació i Cultura del Govern Balear. Direcció General de Cultura, 1984.

Actes de "La Mallorca de Vilamajor"

Novembre 2004. Exposicions de vestits tradicionals (S'EIXAM), cursos de cuina mallorquina, de ball de bot (jotes i boleros), mostres de ball, conferències... van protagonitzar els actes de la III Setmana del Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor.

Agraïments. El Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor vol agrair a les associacions: S'Eixam, Va de Bot, La Pinya, Colla de Gegants i Grallers La Força i, molt especialment, a l'Ajuntament de Sant Pere de Vilamajor per fer que aquests actes fossin possibles. A vosaltres, per assistir-hi.

Els pous de neu i de glaç

A Vilamajor destaca el "Pou d'en Besa" o "Pou de l'Infern"

Text: Ferran Sarrià i Saracho*
Dibuixos: Josep Maria Garcia i Burdoy**

El gel com material productor de fred és molt emprat en la producció i conservació d'aliments i com a eina imprescindible per a moltes activitats, no és un descobriment d'aquest segle sinó que ja des de fa molt de temps es coneixia les seves propietats.

Actualment, gràcies a màquines capaces de produir fred artificialment, el gel és un element molt comú i quotidià a les nostres vides. La seva adquisició es realitza sense cap problema gràcies a la facilitat de tenir-ne i al seu baix cost.

És evident que fa un segle no existia la producció massiva de gel, però n'hi havia una demanda per part dels pobles costaners per a poder traslladar el peix fins a l'interior, de la població urbana per fer sorbets, conservar els aliments o refredar líquids i, finalment, com remei terapèutic (ja que s'emprava com anestesiant local, per a baixar la febre i per tallar hemorràgies). El gel el treien de les muntanyes que regularment tenien unes temperatures força baixes durant l'hivern i amb una certa precipitació nival.

La producció de gel només es podia realitzar durant unes determinades èpoques de l'any (de l'octubre fins a l'abril), però la demanda de gel es produïa durant tot l'any, essent un punt d'inflexió l'estiu.

El Montseny, per la seva alçada que li proporciona un temps molt fred a l'hivern i una precipitació nivosa abundant, fou el rebost de gel de Barcelona i del seu entorn. Aquesta demanda va provocar la construcció de molts pous de glaç al Massís, també a Sant Pere de Vilamajor. A Sant Celoni, per exemple, hi havia treballadors específics per cada feina del pou i fins i tot es van fer unions i associacions de propietaris de pous.

Hi havia pous on es recollia el glaç i d'altres on es guardava la neu. Els pous de glaç i els de neu tenien funcions diferents, però estructural-ment s'assemblaven.

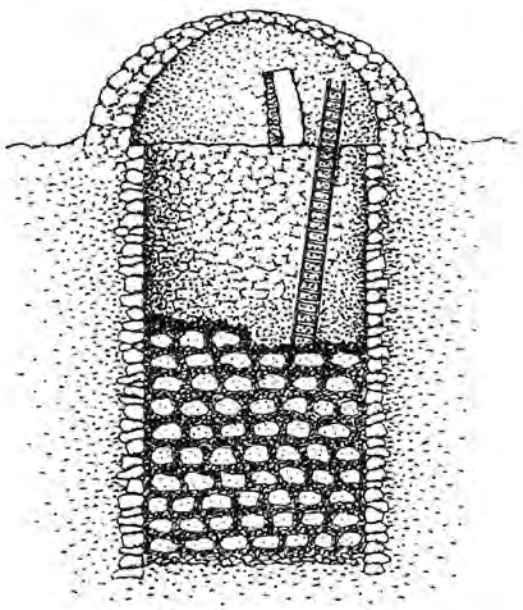

Secció d'un pou per a conservar neu o gel, cobert per una cúpula de pedra. JMGB, 2002.

Els pous de neu i el pous de glaç són excavacions cilíndriques, soterrades i cobertes per una volta semiesfèrica que arrenca del terra. Les parets del pou són folrades de pedra seca o de maçoneria i, generalment, s'obria al fons un conducte de desguàs. Un cop omplert, la seva part superior es tapava amb branques. La seva fondària es trobava entre un i tretze metres. S'acostumava construir-los a les parts més altes de la muntanya. Al Montseny no n'hi ha cap per sota dels 1000 metres. S'acostmava a posar-los arrecerats del sol en les obagues.

Als cimals de la muntanya hi ha un altre tipus d'excavació, més barroera que hom anomena poua o congesta. Aquesta mena de clots es situaven a sotavent de les carenes, a depressions on de natural es formaven congestes. Consistia bàsicament en excavar un clot a la muntanya, sovint en el pendent, i aixecar un petit mur a tot el volt del llavi exterior. Les poues són més amples que no pas fondes.

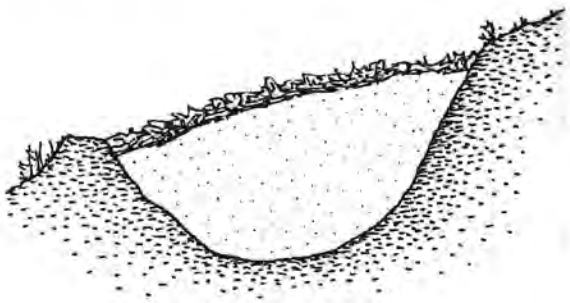

Secció d'una poua,
Recoberta amb branques i terra. JMGB, 2002

Aquest pous solien ser de propietat privada, ja sigui per a ús particular (algunes masies en tenien) o per comercialitzar. En d'altres casos eren comunals per a l'ús de l'Ajuntament.

Als pous de neu es piconava la neu que s'acumulava fins a compactar-la, tapada de branques. Cada any el pou era netejat de pedres i branques mortes. En canvi als pous de glaç el que es feia era empouar el glaç que es produïa en rius o gorgs amb aigua o artificialment es portava aigua fins a una bassa on es posava lentament perquè s'anés congelant. Quan tenia una alçada de 20 cm es tallava en blocs de 120 cm de llarg per 70 d'ample i s'empouaven.

El glaç es transportava de la muntanya fins al pla en matxos carregats amb sàrries plenes de gel tapades amb boll i sacs. Un cop a la plana, eren transportades amb carruatges fins a les grans ciutats. Una tercera part del producte es perdia pel camí. El sistema de transport devia ser força bo, ja que hi ha documents que relaten viatges des del Montseny fins a Sicília per portar gel. Barcelona consumia a l'any unes 700 tones, o sigui, l'equivalent a 1400 tràilers.

La darrera campanya es va fer al 1931, encara que va haver-hi una revifada durant la guerra civil.

A VILAMAJOR...

Al terme municipal de Sant Pere de Vilamajor s'han pogut identificar 5 congestes (coll de Sant Elies, Coll del Pou, Coll de Pi Novell i Pou d'en Cuc) i un Pou de neu (Pou d'en Besa o d'Infern).

Hi ha una llegenda amb el pou del Diable o pou d'en Besa que diu que està construït amb pedres del riu de Bascona. El propietari, de can Besa, necessitava un pou de glaç pel seu propi consum però no tenia prou temps ni diners per fer-ne un. Per això, va pactar amb el diable que si en una nit aconseguia fer-n'hi un, ell li donaria la seva ànima. La seva dona en l'assabentar-se'n va dir que l'única solució era fer cantar el gall abans de l'alba. El van remullar però el gall no cantava. Mentre una munió d'homes portava les pedres des de la riera fins al pou; i quan restava la darrera pedra, el gall va cantar. ■

(*) Ferran Sarrià Saracho, geògraf i antropòleg, és membre del Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor
(**) Josep Maria Garcia i Burdoy, il·lustrador, és col·laborador del Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor

Bibliografia utilitzada:

LOPEZ I CORTIJO, Joan. *"Els pous de neu i de glaç del Montseny. Inventari d'una preservació"* Monografies del Montseny núm. 7.

Bibliografia general:

GARCIA BURDOY, Josep Maria. *"Les feines antigues del Bosc i la Muntanya"* Quaderns de Vilamajor, núm 4. Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor, 2004.

Els rectors de Vilamajor durant els segles XIII-XIV

Introducció: Higini Herrero i Baró

Aquest article és el primer d'una sèrie en que Ferran Sarrià i Saracho ens mostrarà quins han estat els rectors de l'església de Sant Pere de Vilamajor des del segle xiii fins a l'actualitat. En aquest article, començarem pels dos primers segles: el xii i el xiv, i en els propers números de la revista ens anirem apropant a l'actualitat.

Al costat del nom de rector, a més de la data en què va el responsable de la parròquia, hi trobareu una efemèride que us ajudarà a situar-vos en el temps i contextualitzar el moment històric. Aquests fets són molt diversos i curiosos: Per exemple: Veurem que els reis donen privilegis a Vilamajor o com se'l venen a altres nobles diverses vegades; o, també, com es queixen del mal estat en que es troba el castell de Vilamajor o quan Vilamajor esdevé el municipi més poblat de tota la comarca del Vallès.

Per situar-nos, però, cal tenir en compte que en aquesta època les edificacions actuals de l'església de Sant Pere de Vilamajor com l'esglesiola de Santa Susanna, no eren les que coneixem avui dia. L'església de Sant Pere de Vilamajor que van viure aquests rectors era una petita església romànica situada a l'interior del recinte del castell de Vilamajor, a escassos metres d'on es troba l'actual església gòtico-reneixentista de Sant Pere.

Ferran Sarrià i Saracho

DATA	RECTOR	EFEMÈRIDE
1212-1255	PERE RUBÍ "Jaume I concedeix els reials privilegis a Vilamajor"	1249. En Jaume I el Conqueridor, compte de Barcelona i rei d'Aragó, València i de Mallorca i senyor de Montpellier, concedeix reials privilegis a Vilamajor
1255-1301	ARNAU D'AQUALONGA	1298. Joan Castelar, resident a la sagrera de l'església de Vilamajor, vol casar la seva filla Brunissenda amb Pere Castanyer de Sant Martí de Viladrau.

1301-1307	ARNAU DE VILASETRUD	1305. Visita del Bisbe Ponç de Gualba a Santa Susanna. Aquesta depenia de Sant Pere de Vilamajor on hi havia un clergue, dit Bonanatus de Palestrins i un rector dit Guillem de Vilamajor. Aquest rebé una multa per tenir relacions amb una tal Elicsendis.
1307-1308	BERTRAN DE SARRIÀ	
1308-1316	PASQUAL DE VILALTELLA "El rei mana al batlle que defensi als seus veïns"	1-8-1315. El rei Jaume II ordena al batlle de Vilamajor i Cardedeu que defensi als seus veïns en el dret que tenen d'antic temps a desbrollar i fer llenya en els termes del Far i del Coll, que al present es veien torbats en la seva pacífica possessió.
1316-1319	ROMEU RIERA	8-7-1318. Mana el rei al batlle de Vilamajor que no permeti que els pagesos del seu terme treguin el gra de les eres de batre fins que no estiguin presents els delmers i fins que aquest hagi separat la part de gra que correspon al rei, evitant així els abusos de lliurar allò que els sembli en perjudici i rèdit d'ell.
1319-1327	PERE CASTELLAR "Es construeix la pabordia de l'ermita de Sant Lleïr"	1322. Data de construcció de l'antiga pabordia de l'ermita de Sant Lleïr la qual es troba adossada.
1327-1334	PERE DE CAPELLADES "El rei Alfons III es ven Vilamajor"	27-10-1328. Alfons III ordena a G. De Cervelló, lloctinent de Catalunya, que doni possessió, en el seu nom, de la vila de Vilamajor a Berenger de Sentmenat, obligant als seus habitants a presentar-li homenatge, fidelitat i pagar-li allò que sigui dret i costum.

1334-1343	GALCERAN D'ARENYS "El rei confirma privilegis a Vilamajor"	1-5-1338. El rei Pere III confirma el privilegi donat per Jaume I als veïns de Vilamajor per poder pledejar i resoldre les qüestions que tinguin ente ells, en la seva pròpia cúria, sense haver de concórrer davant del batlle de Barcelona, llevat que es tractés de causes per homicidi o per apel·lacions.
1343-1352	JAUME DE CANYAMÀS	1347. El batlle general de Catalunya concedeix autorització a Guillem ça Riba i a Ramon ça Parera, ambdós de Vilamajor, perque puguin caçar astors, falcons, milans, miloques i tota classe d'ocells, des del migdia del coll de Canyes a la vinya Corcolla, i des del coll de Canyes al coll de Farfanya. Els altres veïns només poden caçar conills i perdius; i, per l'autorització pagaran cada any, per Nadal, tres sous al tresorer reial.
1352-1353	FRANCESC OLIVERAS	1352. Agnès Tramunt, en el seu testament va carregar el mas Tremunt amb un censal de mitja quartera de forment a mesura de Sant Celoni, redimible per 100 sous.
1353	JOAN VALLÈS "El rei perdona als veïns de Vilamajor els crims i danys comesos"	25-3-1353. P. de Montcada, conseller i procurador del rei, i en nom d'aquest, perdona als veïns de Vilamajor pel motiu dels crims i danys que causaren a la família i béns de Roger de Sentmenat. Malgrat estar obligats a respectar al dit Sentmenat, al qual havien jurat sagrament i homenatge, amb tot coneixement i amb mà armada, romperen les portes de la seva casa i, un cop dins, mataren a Jaufred de Sentmenat i causaren danys a la mansió. La remissió es feu mitjançant el lliurament de 250 lliures que ingressaven al tresor reial.
1355	FRANCESC DE MEDIONA	
1355-1375	RAMON SAULEDA	1359. El cens de Pere II consta que Vilamajor tenia 44 focs, més 9 de Brugueres, 5 de Santa Susanna. En total 58 focs.

1375-1376 	BERENGUER DULCET "El castell es trobava en un estat lamentable"	30-8-1376. Manament de Pere III als consellers de la seva cor, P. Destranyabos i Ramon de Marata perquè vagin a reconèixer l'estat en què es troba l'antic castell de Vilamajor. Ja que els veïns deien que necessitava molta reparació, i que ordenin als homes d'aquell lloc que ho fassin, encara que sigui obligant-los, per tal de millorar la fortificació de dita força. A fi que en cas de necessitat s'hi puguin refugiar mullers, fills i béns del poble.
1376-1379	NICOLAU VALLMANYA	1378. Clara, dona de Francesc Lena, jurista de Barcelona, filla i hereva universal de Jaume de Rovira, originaris de Vilamajor (Santa Susanna), cirugià de Barcelona, amb el consentiment i voluntat del seu marit, ven a Ramon Sauleda i Berenguer Dolcet, (domers de Sant Pere de Vilamajor), per 40 sous, un cens de mitja quartera de forment, amb domini, firma, fadiga, lluïsme i qualsevol altre dret, que l'hereva de Jaume Rovira tenia i percebia, sobre una feixa de terra del pla de Sesderrocada (pla situat dessota del promontori on s'aixeca l'església de Sant Pere, en el lloc on avui hi ha la masia dita Can Derrocada) a Sant Pere de Vilamajor, la qual tenia i posseïa Ferrer de Roure.
1379-1381	RAMON SAULEDA "Vilamajor: el més poblat del Vallès"	1381. Pere III mana fer un cens, en el qual, a Vilamajor consta hi havia 84 focs. Juntament amb Cardedeu, Alfou i Santa Susanna tenia 157 focs, el més gran del Vallès.
1381 	ARNAU BACHS "El rei es torna a vendre Vilamajor"	4-7-1381. Joan, hereu de Pere III, atés que la casa reial porta feta grans despeses per la restauració del regne de Sardenya i havent hagut de manllevar gran quantitat de diners, ha resolt desprendre's d'alguns béns propis del patrimoni reial. En consequència ven perpètuament a Bernadí de Cabrera, doncell, i als seus successors, el territori dels pobles i parròquies de Vilamajor, Cardedeu, El Fou, Santa Susanna, situats al Vallès.
1389	NICOLAU VALLMANYA	19-9-1389. Època signada per F. Boil, paborde Sant Lleïr, a R. Diumer, per la quantitat de 50 sous, el 10% del dot cobrat de la seva muller Constança, filla de G. Muret de Cadedeu.

El retaule dels sants Marçal, Sebastià, Apol·lònia i Magdalena

Un retaule del segle XV de Joan Gascó es va salvar de l'incendi de l'església de Sant Pere durant la Guerra Civil Espanyola

Text: Josep Maria Garcia i Burdoy*
Dibuix: Higini Herrero i Baró**

L'any 1936, tot just començada la guerra civil espanyola, va ser cremat l'altar major que havia presidit l'actual església parroquial de Sant Pere de Vilamajor des de la seva construcció. Es tractava d'un valuós retaule En una església, és el conjunt de taules o teles pintades, d'escultures o relleus, que representen escenes religioses i que sovint s'integren en una estructura arquitectònica i se situen darrere de l'altar[1] gòtic del segle XVI, obra de Joan Gascó. Ja no podem contemplar aquesta obra, però si una altra del mateix artista que havia estat també en el temple i que es va salvar del vandalisme. Es tracta de la peça coneguda normalment com el retaule de Sant Marçal i San Sebastià, de la qual ens ocuparem en el present article.

Joan Gascó, l'autor

No tenim gaire informació sobre la vida de Joan Gascó. Va néixer a Tafalla (Navarra), cap al darrer terç del segle XV. Els seus pares van ser Juan Gascó, pagès, i María Pueo. Aprengué pintura i pels volts de l'any 1500 es va traslladar a Catalunya. Es va establir a Vic[2] La primera constància documental que en tenim data de l'onze d'abril de 1503. cap a 1502, on va començar a pintar sota la protecció del canonge de la Seu, i on residí fins a la seva mort. Va tenir set fills.

Muntà un taller de tipus gremial, com era propi de l'època, amb aprenents i amb ajudants que realitzaven les parts menys compromeses de les obres. Alguns dels seus fills també hi van treballar.

Va establir bones relacions amb membres destacats del bisbat de Vic, especialment amb el Capítol de la Seu. Això li va procurar la major part dels encàrrecs de pintures religioses que es van realitzar a Vic i localitats properes a principis del s XVI. Tot i aquesta situació privilegiada, va viure amb problemes econòmics.

Després de la seva mort, que va tenir lloc entre el 18 i el 24 de març de 1529, el taller seguí en actiu ja que hi van continuar treballant els seus fills Perot, Francesc i Sebastià, si bé anà perdent encàrrecs i entrà en decadència. Perot (o Pere) Gascó, nascut entre 1502 i 1505, va ser l'artista més important dels tres. A partir de 1523 ja constava com a pintor, i com a tal treballava amb el seu pare pel Vallès. Totes les obres contractades per Joan Gascó a partir d'aquell any comptaren amb la participació del seu fill, fins al punt que n'hi ha algunes que no se sap del cert a quin dels dos atribuir-les.

Joan Gascó va treballar sobretot per al bisbat de Vic, que abarcava un ampli territori Llavors era major encara que l'actual: comprenia el futur bisbat de Solsona (que se'n segregaria a finals del s XVI) i nombroses poblacions, que perdria en part al llarg de posteriors reestructuracions[3] .Quant a les obres fetes per a localitats properes a Vilamajor, esmentarem el retaule de Sant Pere de l'església parroquial de Santa Maria de Palautordera, els dos retaules de l'església del monestir de Sant Miquel del Fai i els profetes del guardapols[4] del retaule major de l'església parroquial de Sant Esteve de Granollers.

El seu estil

Pel que fa al seu estil, en un principi realitzà obres clarament gòtiques, en la línia de Bartolomé Bermejo[5] Pintor andalús, conreador d'un naturalisme amb influències flamenques i italianes, bon coneixedor de la nova tècnica de l'oli. Treballà a Barcelona entre 1486 i 1498. Però s'anà decantant cap a les noves tendències renaixentistes, aproximant-se a la pintura italiana sense perdre, però, algunes característiques locals. Es considera que l'obra amb que inicià aquest

canvi de tendència és el retaule major de Sant Pere de Vilamajor, que pintà aproximadament entre 1513 i 1516.

En temps de Joan Gascó, la pintura gòtica s'havia proposat dotar d'un major realisme a les figures. Alguns tallers, com els dels Vergós, havien fet un pas més enllà, procurant distribuir-les en l'espai de forma convincent, millorant l'ús de la perspectiva i aportant profunditat a les escenes. Joan Gascó no va seguir aquesta tendència, de manera que les seves obres mostren una organització espacial incipient. Els seus paviments enrajolats tenen una funció merament ornamental i mai no arriben a ser una referència tridimensional; els seus fons no tenen un paper narratiu. Aquest pintor es mantingué fidel a una manera de fer arcaica i es preocupà sobretot de les figures, que modelà amb gran solvència, dotant-les de volum i naturalitat, qualitats que van ser els elements més destacats de la producció del seu taller, mentre ell hi va ser (posteriorment, el seu fill Perot va millorar notablement la representació de l'espai en les pintures que va fer.)

Fragments del retaule de Joan Gascó on s'hi pot veure Sant Marçal (a l'esquerra) i Sant Sebastià (a la dreta)

El retaule

El retaule en qüestió consta de tres taules de fusta: en la principal, que medeix 116 x 78 cm, hi figuren les imatges de Sant Marçal i de Sant Sebastià, que donen nom al conjunt; les altres dues fan 118 x 39'5 cm, i s'hi representen Santa Magdalena en una, i Santa Apol·lònia[6] en l'altra. Tots quatre personatges estan abillats amb riques vestidures, realitzades acuradament, ocupen la major part de l'espai i es disposen sobre un fons daurat, amb ornaments.

Detall de l'escut que apareix al retaule.

La taula major es devia malmetre per la part de dalt, ja que és una mica més curta que les altres i la mitra de Sant Marçal apareix escapçada. Abaix, en el centre, hi figura l'escut dels Gual de Vilarasa[7], fet que posa de manifest el mecenatge d'aquesta notable família de Vilamajor. En la part superior de l'escut, hi ha un ocell (una perdiu o una guatlla) sobre fons daurat; en la inferior, unes onades vermelles sobre fons azur (blau).

L'any 1911, J. Gudiol i Cunill, historiador de l'art i l'expert en Joan Gascó més qualificat de l'època, va estudiar el retaule i en va establir l'autoria. En aquell temps, les taules de Santa Magdalena i Santa Apol·lònia estaven separades, però ell cregué que havien d'anar juntes; d'acord amb aquesta opinió, van ser considerades com una sola peça fins l'any 1989, quan van ser restaurades. Segons Joaquim Garriga, és probable que haguessin format un conjunt amb la taula de Sant Marçal i Sant Sebastià, que ocuparia la part central del retaule, mentre aquestes estarien situades una a cada costat, separades, i tindrien la funció de guardapols.

El retaule estava situat originàriament en l'església parroquial que existí a Vilamajor en l'època medieval[8] i que va quedar afectada pel terratrèmol de 1448, que malmeté també el palau fortificat. Amb les restes es construí el temple actual, entre els anys 1581 i 1599.

És de suposar, doncs, que a principis del s XVII l'obra va ser traslladada al nou emplaçament, la capella dedicada llavors a Sant Marçal, on s'hi va estar fins al s XX. En aquesta capella la família Gual hi tenia la tomba familiar, que va ser refeta per Benet Gual, nascut en el veïnat de Vilarasa el 1593.

LÀPIDA DE LA FAMÍLIA GUAL DE VILARASA, avui en l'entrada de la sagristia.
La làpida està col·locada al mateix nivell que el paviment ceràmic del terra. [JMGB]

Quant a la datació de la pintura, alguns autors la situen entre 1510 i 1515, i d'altres, cap a 1520. Serveix de referència un document del dia quatre de febrer de 1516 en què Joan Gascó declara haver rebut l'import final corresponent al retaule de l'altar major i altres treballs per Sant Pere de Vilamajor, que no s'especifiquen.

Dins de la producció de Joan Gascó, aquest retaule pertany al període italianitzant del pintor, en que conservà encara algunes característiques del gòtic tardà però anà introduint elements renaixentistes que segueixen una tradició hispanoflamenca i estan caracteritzats sobretot per les figures més esveltes, els tons càlids i la reducció dels ornaments i els daurats. Els rostres són molt representatius de l'autor, i denoten influències de la pintura alemanya. És un dels principals exemples pictòrics de transició del gòtic al renaixement que hi ha en el nostre país.

L'antiga capella de Sant Marçal, que és la tercera de l'esquerra de la nau, a comptar des de l'atri. [JMGB]

La tècnica emprada consisteix en tremp i oli aplicats sobre una fusta preparada de manera adient. La pintura al tremp es fa amb aigua, pigment i tremp (d'ou, cola o altres substàncies); és un procediment artístic molt antic, que va ser àmpliament usat en els retaules medievals, i amb el temps es combinà amb l'oli (nova tècnica[9], que utilitza aquesta substància com a disolvent dels pigments), que l'acabà substituint a partir del s XV-XVI, ja que era més còmode d'utilitzar.

Les imatges dels sants tenien un paper pedagògic de primer ordre, especialment útil en els temps reculats en què eren molt pocs els que sabien llegir. Cadascun d'aquests personatges tenia uns atributs que el singularitzaven i que recordaven els fets exemplars o extraordinaris que va realitzar, pels quals va merèixer la santificació.

Quan l'Església encarregava una obra a un artista (un pintor, per exemple), se solia redactar un contracte minuciós en què es fixava el tipus d'escena, els personatges i els detalls diversos a representar, així com la quantitat d'or (si era el cas) i de pintura de determinats colors que s'havien d'utilitzar, el termini d'execució, els pagaments, etc.

Els Sants

Veurem a continuació algunes dades biogràfiques i iconogràfiques dels quatre sants que pintà Joan Gascó per al retaule de què tractem.

Sant Marçal

Es creu que va viure en el segle III. Procedent de Roma, viatjà a França, on va evangelitzar les terres del sud-oest. Va ser canonitzat el segle VI. Amb el temps, la seva figura es va anar engrandint (amb la col·laboració interessada d'algunes comunitats de monjos, segons sembla) i es forjà la llegenda que no va ser tan sols un missioner de la regió sinó apòstol de tota l'Aquitània i contemporani de Crist, fent-lo cosí de San Pere, qui li proporcionà un bàcul màgic que li permetia ressuscitar els morts.

Se l'invoca contra les epidèmies. La seva festivitat té lloc en diversos dies, dels quals podríem destacar el 7 de juliol. Aquí se'ns apareix com a bisbe, cofat amb mitra i subjectant un bàcul en la mà esquerra, que és el seu atribut habitual i sovint té forma de mà de justícia.

Santa Apol·lònia

Verge alexandrina, va ser martiritzada l'any 249, quan ja era vella: com que es negava a adorar els ídols, va ser apedregada, fet que li causà la pèrdua de les dents que li quedaven. També hi ha una versió posterior segons la qual les hi arrencaren amb unes pinces o unes estenalles; llavors la van amenaçar amb la foguera si no canviava d'actitud, i ella mateixa s'hi llençà.

És la patrona dels que pateixen d'afeccions dentals i dels dentistes; se la invoca contra el mal de queixal. La seva festivitat se celebra principalment el 9 de febrer. Tot i que va ser martiritzada essent vella, se la representa jove, per tal que s'acosti més a la imatge de bellesa permanent que se suposa que tenen les verges del paradís promès als creients. En aquesta pintura porta en la mà esquerra la palma del martiri i unes estenalles amb un queixal, que són els seus atributs principals. En ocasions també s'hi afegia una corona de flors (o un un llibre, com veiem aquí).

Detall del retaule de Sant Pere de Vilamajor (de Joan Gascó) amb la representació de Santa Apol·lònia.

Detall del retaule de Sant Pere de Vilamajor (de Joan Gascó) amb la representació de Santa Magdalena.

Santa Magdalena

No està clar de quin personatge es tracta. Probablement és Maria Magdalena, la prostituta penedida de qui ens parla Sant Lluc, una de les dones que havien seguit Jesús, servint-lo (segons els evangelis apòcrifs i alguns autors, la relació entre els dos no va ser tan sols d'amistat); va romandre fidelment al peu de la creu i a la vora del sepulcre, i va ser la primera en anunciar la resurrecció de Jesús als seus deixebles. També podria correspondre a Maria de Betània, germana de Marta i de Llàtzer, o d'alguna altra dona. Segurament la llegenda va acabar refonent diverses Maries en una. No es tracta de cap verge ni màrtir.

Aquesta santa és una de les que han estat objecte de major devoció popular ja que de meretriu passà a ser penitent, i va fer palesa la possibilitat d'obtenir el perdó diví després d'uns anys de viure en el pecat. És la patrona, sobretot, de les dones penedides, i també de perfumistes, fabricants de guants, aiguadors, perruquers i pentinadores. La seva festivitat és el 22 de juliol. Se la representa habitualment amb un recipient d'ungüent o de perfum (amb ells va ungir els peus de Crist) a la mà, que està tancat o bé amb la tapa aixecada per la santa. Tot i que aquí no succeeix, sovint apareix amb una llarga cabellera (amb què eixugà els peus de Crist), sense recollir. Se la mostra vestida de prostituta o bé –quan es vol fer referència a la seva època de penitència– estirada i amb poca roba o coberta per la seva cabellera, acompanyada per una calavera per a meditar, una corona d'espines, un crucifix, un llibre...

Sant Sebastià

Segons la llegenda, va néixer a Narbona; va ser centurió de l'exèrcit romà, cap a principis del s. IV. Va ser denunciat ja que difonia el cristianisme i animava els seus companys a mantenir-se en la fe. Per ordre de Dioclecià va ser lligat a un pal i li van disparar nombroses fletxes; així i tot no va morir (contràriament al que es creu sovint), la vídua Irene el va recollir i li va curar les ferides. Posteriorment va retreure a l'emperador la seva crueltat envers els cristians, llavors el van flagel·lar i el van matar en un circ. Van llençar el seu cos a una claveguera, a fi que els cristians no el poguessin trobar; però se'ls aparegué en somnis, indicant-los on era, el van treure i el van poder enterrar.

El 20 de juliol de 1936, es van cremar els retaules i els Sants que la presidien. També es van treure les antigues campanes de la Torre Roja. Aquella nit, la claror de les flames es veien des de lluny i el so dels Sants cremats caient de les parets atemorien la població. [HH'06]

Imatge del retaule que es va cremar el 1936.
ARXIU DEL CENTRE D'ESTUDIS DE SANT PERE DE VILAMAJOR

Degut a que tant en el cristianisme com en la cultura greco-romana la fletxa estava associada a la pesta, aquest sant va ser molt invocat durant l'Edat Mitjana, temps de grans epidèmies a bona part d'Europa. És el patró d'arquers i ballesters, dels tapissers i dels venedors de ferro. La seva festivitat té lloc principalment el 20 de gener.

Així com molts sants duen a la mà els instruments del seu martiri, a Sant Sebastià se'l representa en el moment del suplici (concretament del primer, mitjançant fletxes, el preferit pels artistes) generalment dempeus, lligat a un pal o a una columna. La iconografia varià al llarg del temps; pel que fa a Espanya, fins al segle XV se'l representà com un adolescent vestit com era propi en l'època, equipat per a la cacera amb un arc (com veiem en la fotografia). En el Renaixement s'anà estenent la tendència de representar-lo gairebé nu (sobretot a Catalunya i a València) i travessat per fletxes (generalment, tres, però de vegades, moltes més). Els seus atributs són un arc, fletxes i un tronc d'arbre.

Aquesta obra es va salvar del foc ja que no era dins l'església, feia gairebé vint anys que es trobava en un museu. A continuació, ens situarem en el context històric, i anirem veient els motius del trasllat.

A principis del segle XX, el patrimoni artístic de l'Església s'estava perdent i degradant. La voluntat de trobar-hi una solució es manifestà en el decurs del primer Congrés d'Art Cristià, celebrat a Barcelona el 1913. Una de les conclusions va ser la necessitat de protegir el patrimoni artístic de l'Església. Es proposà la creació de col·leccions arqueològiques diocesanes i la confecció d'inventaris gràfics per tal d'impedir que les obres d'art passessin clandestinament a mans privades. El bisbe de Barcelona, Joan J. Laguarda, anuncià el projecte de formar un museu arqueològic incipient dins del Seminari.

Es va veure la conveniència que els eclesiàstics tinguessin coneixements d'arqueologia i paleografia; es prohibí la venda d'obres i la restauració sense assessorament, i es manà la confecció d'inventaris. Es volgué no tan sols evitar la pèrdua d'objectes valuosos sinó també l'adquisició d'obres indignes. Enric Reig, el nou bisbe de la ciutat, recollí el propòsit del seu predecessor i, a tal fi, el 15 de

desembre de 1915 envià una circular a tots els rectors de la diòcesi instant-los a enviar les obres d'art (en mal estat, en perill, etc.) que poguessin. La circular tingué una acollida molt favorable, els rectors enviaren les peces i el 22 d'octubre de 1916 s'inaugurà un museu, que amb el nom de *Museo Arqueológico Diocesano*, s'instal·là en el recinte de l'antic Seminari (darrere la Universitat Central de Barcelona).

Per part Sant Pere de Vilamajor es va cedir el retaule de Sant Marçal i Sant Sebastià, segons consta en un inventari de les obres recollides. L'operació va tenir lloc, doncs, el 1916, i la va portar a terme Pere Bonet, l'ecònom o administrador de la parròquia en aquell temps.

En un principi, el museu era d'ús intern, i només s'obria al públic durant els dies de visita als seminaristes. Amb el temps, passà a denominar-se *Museu Diocesà de Barcelona* i es va traslladar a l'edifici de la Pia Almoina, al costat de la catedral de Barcelona.

L'any 1989 el museu va organitzar l'exposició *Millenum*, en la qual s'hi va incloure la meitat del retaule: la taula de les santes, que va ser restaurada per a l'ocasió per tècnics del Centre de Conservació i Restauració dels Béns Mobles de la Generalitat. Al llarg del procés, que consistí en la neteja i consolidació de les peces, es demostrà que la taula en qüestió constava en realitat de dues parts diferenciades, si bé en origen el suport de fusta de les dues taules havia estat pensat per a una sola obra.

Posteriorment es restaurà la taula principal, amb motiu de l'exposició *Splendor*, que va tenir lloc a Sabadell l'any 1991 i permeté contemplar la resta del retaule. La tasca es realitzà en el mateix centre de restauració. ■

Detall del retaule de Sant Pere de Vilamajor (de Joan Gascó) amb la representació de Sant Marçal que es lliurà de la crema del 1936 i que actualment es troba dipositat al Museu de l'Arquebisbat de Barcelona. AAB

(*) Josep Maria Garcia i Burdoy, fou coordinador del Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor durant el bienni 2001-2002. Actualment n'és col·laborador.

(**) Higini Herrero i Baró, és coordinador del Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor des del 2003.

A dalt: Detall del retaule de Sant Pere de Vilamajor (de Joan Gascó) amb la representació de Sant Sebastià.

A baix: Interior de l'església de Sant Pere. (JMG, 2005)

Més informació:

Qui vulgui ampliar la informació pot consultar una publicació de Miquel Mirambell i Abancó, on fa un estudi detallat de les obres que es conserven de Joan Gascó: La Pintura del segle XVI a Vic i el taller dels Gascó. Patronat d'Estudis Osonencs. Vic, 2002. La part principal dels treballs dels Gascó es conserva en el Museu Episcopal de Vic.

* * * * *

NOTES

[1] En una església, és el conjunt de taules o teles pintades, d'escultures o relleus, que representen escenes religioses i que sovint s'integren en una estructura arquitectònica i se situen darrere de l'altar.

[2] La primera constància documental que en tenim data de l'onze d'abril de 1503.

[3] Llavors era major encara que l'actual: comprenia el futur bisbat de Solsona (que se'n segregaria a finals del s XVI) i nombroses poblacions, que perdria en part al llarg de posteriors reestructuracions.

[4] Marc o elements diversos de protecció d'un retaule.

[5] Pintor andalús, conreador d'un naturalisme amb influències flamenques i italianes, bon coneixedor de la nova tècnica de l'oli. Treballà a Barcelona entre 1486 i 1498.

[6] Existeix més d'un text on s'ha identificat aquesta imatge com Santa Llúcia. Es tracta d'un error, ja que aquest personatge, si bé porta també la palma del martiri, és representat sostenint un plat amb els dos ulls que li van ser arrencats en el suplici.

[7] Segons Mn. Gudiol l'escut correspon a Narcís de Gual, que a principis del s XVI va ser clergue menor de Vilamajor i notari públic.

[8] Vilarasa o Vilarrasa era un antic nucli de població. Els Gual hi van fer diverses edificacions, de les quals ens ha quedat les cases de Can Gol del Bosc i Can Gol de la Torre, a Sant Antoni de Vilamajor.

[9] L'oli aplicat de forma independent es desenvolupà en els Països Baixos el s. XV, i en el nostre país es començà a utilitzar així cap a 1490.

La plaça de l'església

La plaça gòtica medieval original va perdre durant el franquisme l'harmonia que havia mantingut durant segles.

Imatge de la plaça de l'església a finals del segle XIX. *HHB'05*

Text i dibuixos: Higini Herrero i Baró*

L'origen d'aquesta plaça tan emblemàtica del nucli que coneixem com "La Força" el trobem al Castell comtal de Vilamajor. Aquesta plaça era part del recinte jussà del castell. El recinte sobirà, més noble, es trobava situat a la part superior, al voltant de la torre mestra (actual campanar) on hi havia a més de la residència dels comte-reis, la gran sala decorada amb pintures sarraïnes, i també, la primitiva església romànica del castell. La gran església gòtico-renaixentista actual no es començaria a edificar fins el 1581.

En aquest recinte jussà (on hi ha la plaça de l'església), s'arrecerava el poble de Vilamajor protegit per les fortificacions del castell; d'aquí prové el nom de "La Força". Així doncs, aquí hi podíem trobar graners, cases, comerços, artesans i altres elements del castell com el molí o la farga reial.

Després del fort terratrèmol del 1448, el castell que ja estava molt degradat va quedar inhabitable, com també els va passar a la majoria de cases de la Força i de les masies del voltant. El castell, abandonat, va servir de pedrera per ajudar a reconstruir les cases del nucli de la Força i de les masies dels veïnats i pobles veïns. El 1553, un decret prohibia emprar les pedres del castell si no era per a construir la nova església de Sant Pere.

A finals del segle XIX, la plaça de l'església encara se'ns presentava amb una imatge de plaça gòtica medieval. A l'esquerra del dibuix destaca la muralla (encara existent) del recinte sobirà del castell de Vilamajor. La resta de

cases, edificis del segles XVIII i XIX, eren reconstruïts sobre els fonaments de les cases medievals i s'anaren reedificant damunt d'elles mateixes mantenint aquesta tipologia medieval amb estructures de planta baixa i pis.

Aquestes cases tenien unes característiques en comú que van permetre mantenir fins aquell moment la imatge medieval de la plaça gairebé inalterada durant segles.

Els residents d'aquests habitatges eren gent d'un petit poble rural i agrícola amb pocs recursos econòmics que hi vivien durant tot l'any. Les obres es feien només per estricta necessitat i, generalment, les condicions d'habitabilitat eren bastant precàries.

D'esquerra a dreta del dibuix, trobem:

-La muralla del recinte sobirà. *Construïda amb còdols de riu; encara es conserva part de la muralla original. Una bona part (prop de can Pau i cal Gorro) fou enderrocada a finals del segle XVI per encabir-hi l'absis de l'actual església. Una altra part, propera a la pujada de l'església, s'ensorrà després d'unes intenses pluges cap els anys 80 del segle XX i es va reconstruir.*

-L'entrada del carrer de Brugueres. *Aquest carrer estret i costerut era el final (o inici) del camí que unia el castell amb el veïnat de Brugueres (veure article al número 1 de la revista Quadernets de Vilamajor).*

-Can Pau vell. *Habitatge de planta i pis que, progressivament, en diverses obres va anar guanyant alçada. Actualment hi ha el restaurant can Pau, reconegut per la seva gastronomia.*

-La Barberia. *També de planta baixa i pis. Quan va tancar la barberia va acollir un bar i una sala de ball. Actualment forma part del restaurant can Pau. Si bé les parets eren de pedra com es veu al dibuix, la Barberia com també les altres cases, tenien les parets arrebossades per a protegir-les de l'aigua de la pluja. Al dibuix no hi surt reflectit aquest arrebossat de morter i calç.*

-Can Pere Bachs. *Al dibuix gairebé no es veu perquè estava darrera de can Pau i la Barberia. Era una casa modesta de planta baixa i pis amb parets de tàpia, és a dir, parets de terra humida repastada i maçonada dins d'un motlle de fusta que en compactar-se i assecar-se obtenia certa resistència. Aquest tipus de construcció de murs era molt comú antigament. Actualment aquesta casa està enrunada.*

-Cal Ferrer Guineu. *També s'enrunà. Avui té una reconstrucció de totxana vista poc agraciada.*

-La Perruqueria. *Al tancar la barberia, es va obrir durant pocs anys una perruqueria en una construcció molt modesta aferrada a cal Ferrer Guineu que actualment ja no existeix.*

-L'entrada al carrer Ripoll. *Com el carrer de Brugueres, aquest carrer era el camí que comunicava el castell de Vilamajor amb un veïnat, en aquest cas, el de Ripoll.*

-L'antiga escola de nenes. *Aquesta casa (al dibuix no s'acaba de veure però és a darrera de can Sion) es va utilitzar per acollir-hi l'antiga "Escuela Nacional de Niñas". Posteriorment acollí la farmàcia (traslladada a l'avinguda de Sant Nonet el 2006). L'edificació actual és del segle XX.*

-Can Sion. *Formava part de la mateixa casa que can Felip. Va acollir una botiga. Conservava una interessant sala coberta amb una volta de pedra que possiblement era part de la farga reial del castell de Vilamajor. Aquesta sala estava entre can Sion i can Felip. Al enderrocar-se can Sion, també va caure la meitat de la volta.*

-Can Felip. *Formava part de la mateixa casa de can Sion. En època franquista s'enderrocà la casa per a construir-hi un bloc de pisos deixant una imatge molt diferent a la original.*

-Can Cortès. *Encara Manel Cortes no havia edificat aquests cases d'estil modernista. A finals del segle XIX, encara es mantenia la tipologia medieval.*

Amb el segle XX comencen els a produir-se els canvis.

Però amb l'arribada del segle XX van començar a produir-se uns canvis que afectarien la imatge de la plaça. Les comunicacions per carretera van millorar i, en conseqüència, augmentà la mobilitat social. Algunes cases les van comprar gent amb una capacitat adquisitiva superior als vilamajorencs de tota la vida, però no hi vivien durant tot l'any.

Imatge de la plaça de l'església a mitjans del segle XX. *HHB'05*

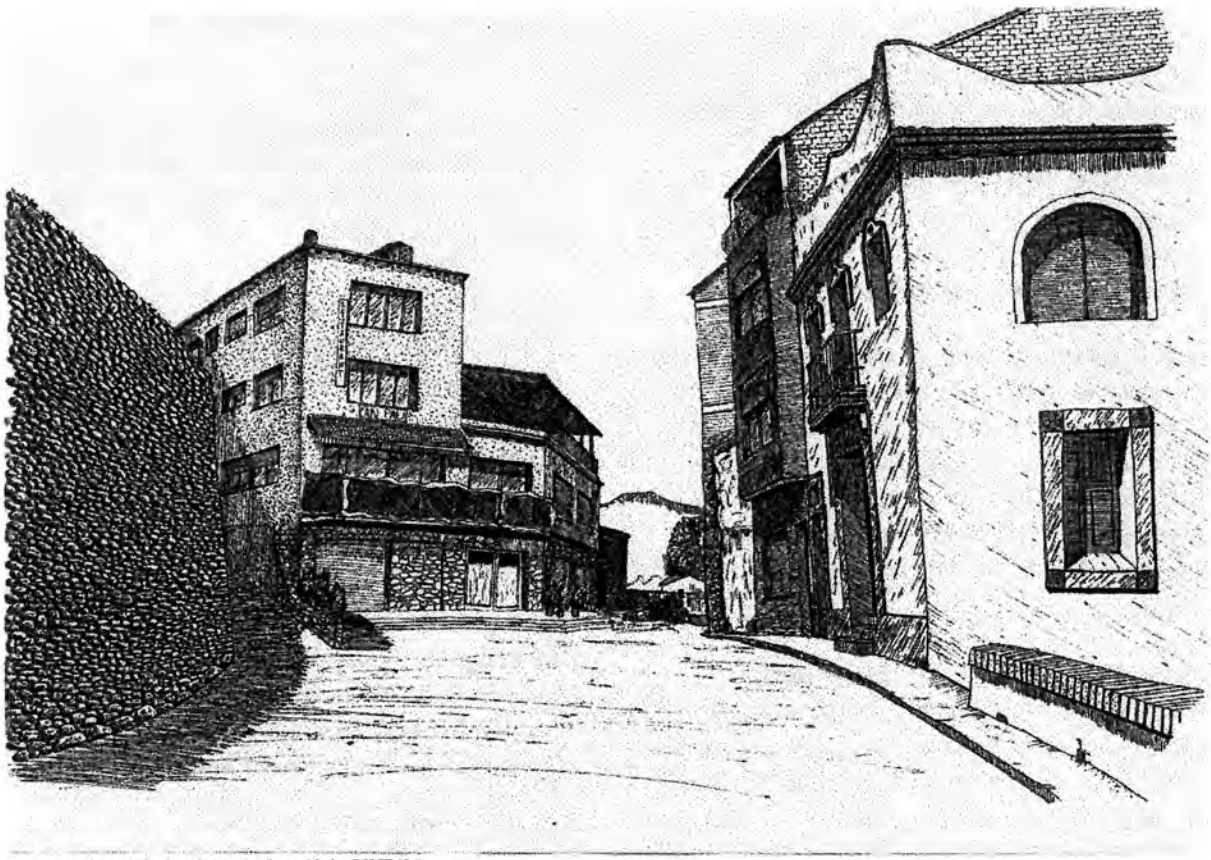

Imatge actual de la plaça de l'església. *HHB'05*

Un exemple paradigmàtic són els canvis que es produïren a can Cortès o can Felip. Es van copiar els estils modernistes de cases burgeses de Granollers i de Barcelona, i la plaça va anar prenent cada vegada més una imatge més urbana i menys rural tot mantenint un encant especial en harmonia i equilibrat amb l'entorn.

Can Cortès es transformà en la casa que coneixem avui (que acollí durant uns dies a Pompeu Fabra), Manel Cortès va anar comprant cases i construint-hi les meravelloses cases que tenim avui: Can Cortès, la Dàlia, la Rosa, la Tulipa i la Jardinera.

Can Felip també es va transformar. S'independitzà de can Sion –que va mantenir la imatge rural- i, com can Cortès, va adquirir la nova imatge més urbana provinent dels nous aires que triomfaven a la capital. Tot i que va mantenir la planta i pis, va fer forjats nous i va alçar els sostres (ja que els anteriors eren més baixos) i també va canviar la façana.

En el dibuix de com era la plaça cap els anys cinquanta podem veure que la imatge rural-medieval dialogava amb la nova imatge urbana-modernista que arribava de les ciutats del voltant. L'antiga plaça de l'església –pati castral- va esdevenir l'autèntica "plaça major" de "la Força" on hi convivien poèticament una rica varietat de llenguatges.

S'ha de reconèixer, però, que aquelles antigues cases no responien a les necessitats ni a les condicions de confort que la societat dels anys seixanta i la d'avui demana. Això va provocar més canvis a la fisonomia de la plaça.

Malauradament, mig segle després, durant el franquisme, aquella harmonia compositiva es va trencar. Com havia passat a primers de segle, també es va copiar el que es feia a les ciutats veïnes, però aquesta vegada el model era arquitectònicament dolent.

Resultat d'això, fou una imatge de suburbi pobre, esborrant les imatges rural i urbana que havien conviscut fins aquell moment. Aquella "plaça major" on es podia conversar, fer ballades de gitanes i festes populars va perdre comerços i primeres residències i es va convertir progressivament en un aparcament de vehicles solitari. Avui, encara ho és.

De mica en mica, s'han anat enderrocant les cases una a una (només can Cortès es manté dreta). En el seu lloc hi ha aparegut edificis molt més alts de planta baixa de dos i tres pisos, fets d'acord amb els cànons de l'època (des dels anys seixanta fins avui) amb grans mitgeres de totxana vista, elements autònoms i autistes realitzats amb formes i materials forans.

* * *

Els nostres avis ens van ensenyar que no calia deixar intactes les cases per mantenir aquell encant. Van edificar unes cases més salubres i habitables amb una arquitectura nova, la que hi havia en aquell moment (la modernista) i el resultat fou un diàleg molt interessant amb el seu entorn. Aquesta gran lliçó, llastimosament, no es va aprendre.

Actualment, cal fer un gran exercici d'imaginació per veure que la plaça de l'església actual era, segles ençà, el recinte jussà d'un important castell de la casa reial catalano-aragonesa. Si encara podem, hem de donar gràcies a la muralla que aguanta l'antic cementiri i a la Torre Roja.

És possible construir en un centre històric amb arquitectura moderna, agradable, útil, saludable i econòmicament i socialment rendible. Sense deixar de dialogar amb l'entorn i sense recórrer al cartró pedra i a la museització del casc antic.

És possible tenir un casc antic modern que dialogui amb el passat.

Els nostres avis ens ho van demostrar. Però hem d'anar alerta que no val qualsevol arquitectura, això també ens ho han ensenyat els nostres pares. Ara ens toca a nosaltres aprendre la lliçó. ■

(*) Higini Herrero i Baró, estudiant de l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona (UPC), és coordinador del Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor i ha estudiat per la Universitat Politècnica de Catalunya la forma urbana de La Força i el castell de Vilamajor.

EL CENTRE D'ESTUDIS

Què és el Centre d'Estudis?
El Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor és un organisme municipal, depenent de l'Ajuntament de Sant Pere de Vilamajor. Està associat a la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana (IEC).

Quin és el seu àmbit de treball?
L'àmbit de treball del Centre d'Estudis és essencialment Vilamajor i el seu entorn. El motiu que no es delimiti al terme municipal Sant Pere de Vilamajor és el següent: Primer, que durant el llarg de la història no ha estat sempre el mateix, i per altra banda, conèixer l'entorn amb el qual es relaciona és vital per ajudar a conèixer-lo.

Com es finança?
El Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor té una doble via de finançament. La primera, com a organisme municipal, és una aportació anual del pressupost general del consistori. La segona via de finançament són els ingressos de les vendes de les seves publicacions o resultat de les seves activitats.

Quina són les seves finalitats?
La seva finalitat principal és l'estudi i divulgació del patrimoni de Sant Pere de Vilamajor; tant el natural com l'arquitectònic, l'històric, l'econòmic, l'etnològic, l'arqueològic, el social, el cultural... També té com a objectiu assessorar als organismes i particulars que li ho sol·licitin. I, a més a més, totes aquelles altres finalitats que li encarregui el consistori.

Quines activitats desenvolupa?
Emet informes que li encarrega el consistori (nomenclàtors de carrers, escut i bandera municipal...). Publica una revista (la que teniu a les mans) per a divulgar diferents aspectes referents al Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor i del municipi. També recull informació creant així diversos arxius històrics: un arxiu fotogràfic, cartogràfic, documental, una biblioteca... Després de recollir tota aquesta informació (també oral) l'estudia i la divulga mitjançant una col·lecció monogràfica titulada "Quaderns de Vilamajor". Per ajudar a la seva tasca de divulgació, també organitza cursos, caminades comentades, xerrades, col·loquis, taules rodones, activitats culturals... I, és clar, també rep les consultes que qualsevol persona vulgui adreçar-li per intentar poder ajudar a resoldre qualsevol dubte referent al municipi de Sant Pere de Vilamajor.

On el podem trobar?
Interinament té la seu a la Casa de la Vila. Atès que els seus membres no hi tenen una dedicació exclusiva, per a entrevistar-se amb ells caldrà concertar una reunió posant-se en contacte amb l'ajuntament, per telèfon o per correu postal o electrònic.

Per qui està composat?
El Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor, com a òrgan municipal, està presidit per l'Alcalde i és assistit per les funcions de secretaria pel Secretari General del consistori. A més a més, compta amb un Consell coordinat per un dels seus membres. També compta amb diversos col·laboradors. Cap dels membres dels Consell ni els seus col·laboradors reben cap retribució monetària per la seva tasca.

El Concell del Centre

➢ *El Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor, presidit per l'Alcalde, està format actualment per les següents persones:*

HIGINI HERRERO I BARÓ. Sant Pere de Vilamajor, 1979. Estudia a l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona (UPC). Actualment és el coordinador i secretari del Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor i membre de l'equip interdisciplinari de la UPC que estudia les restes del Castell de Vilamajor. Ha publicat RUTES D'AIGUA (I), dins de la col·lecció Quaderns de Vilamajor.

MERCÈ JORDÀ I OLIVES. Barcelona, 1947. És doctora en història i degana de la facultat de lletres de la Universitat Rovira i Virgili. Ha publicat diversos articles en revistes especialitzades i ha col·laborat en diversos llibres sobre temes relacionats amb la seva línia de recerca: la societat i les institucions catalanes al segle XIX.

SUSANNA MARTORI I RODELLAS. Sant Celoni, 1958. És llicenciada en econòmiques i dret. Ha publicat POSTALS, dins de la col·lecció Quaderns de Vilamajor. Actualment és regidora de l'Ajuntament de Sant Pere de Vilamajor.

ELENA MUNTAN I BORDAS. És llicenciada en biologia per la Universitat Autònoma de Barcelona. Actualment es dedica a la investigació en la seva especialitat per a l'Arxiu Cartogràfic de Catalunya.

TERESA SAGRERA I BASSA. Sant Pere de Vilamajor, 1966. És diplomada en Educació. Treballa de mestra a l'Escola Torre Roja de Sant Pere de Vilamajor, des de l'any 1.998. És Coordinadora del Departament de Coneixement del Medi Natural i Social de la mateixa escola.

FERRAN SARRIÀ I SARACHO. Barcelona, 1968. És llicenciat en geografia per la Universitat de Barcelona i antropologia per la Universitat Autònoma de Barcelona. Ha publicat MASIES (I): EL VEÏNAT DE CANYES, dins de la col·lecció Quaderns de Vilamajor.

QUADERNS DE VILAMAJOR

A través de la col·lecció Quaderns de Vilamajor, el Centre d'Estudis pretén difondre diversos estudis monogràfics sobre diferents temes relacionats amb el patrimoni arquitectònic, econòmic, social, històric i natural de Vilamajor.
Els beneficis de la venda dels Quaderns de Vilamajor es destinen a finançar noves edicions del Centre d'Estudis. Si desitgeu aconseguir-ne un, us podeu dirigir a les oficines d'atenció al ciutadà de l'Ajuntament de Sant Pere de Vilamajor.

1. POSTALS

Josep Maria Garcia Burdoy, Higini Herrero Baró, Mercè Jordà Olives, Susanna Martori Rodellas i Ferran Sarrià Saracho.
CESPV, 1a edició: juny 2001

Un entranyable recull de diverses postals antigues de Sant Pere de Vilamajor, comentades i comparades amb imatges actuals. Hi trobaràs una eina útil i agradable per veure els canvis que ha sofert el poble durant el segle XX.

2. MASIES (I). EL VEÏNAT DE CANYES

Ferran Sarrià i Saracho.
CESPV, 1a edició: novembre 2002

Després d'unes pinzellades generals sobre les característiques dels masos agrícoles de la plana i dels ramaders de la muntanya, t'endinsarà una per una per les masies del veïnat de Canyes. Recomanat per introduir-se al coneixement del patrimoni arquitectònic rural del municipi.

3. RUTES D'AIGUA (I)

Higini Herrero i Baró.
CESPV, 1a edició: novembre 2003

Entendre d'on venen les aigües subterrànies que brollen de les fonts de Vilamajor i descobrir-ne algunes tot passejant pel terme municipal. Fonts abundoses i seques, estimades i oblidades... Els tresors més refrescants de la muntanya.

4. LES FEINES ANTIGUES DEL BOSC I LA MUNTANYA

Josep Maria Garcia i Burdoy.
CESPV, 1a edició: novembre 2004

Després del "boom" turístic que ha patit el Montseny, calia recuperar de l'oblit una forma de viure, de treballar i d'entendre el bosc i la muntanya que ja molts creien perduda. Reviuràs quan els bosquerols encara poblaven la muntanya.

EDITA:

CENTRE D'ESTUDIS DE ST. PERE DE VILAMAJOR

Centre d'estudis de
Sant Pere de Vilamajor

COL.LABOREN

Ajuntament de
Sant Pere de Vilamajor

Arquebisbat
de Barcelona

APORTACIÓ: 3 euros